

Tilburg University

Laten we het strafrecht aan de populisten?

Barendrecht, J.M.

Published in:
Nederlands Juristenblad

Publication date:
2005

[Link to publication in Tilburg University Research Portal](#)

Citation for published version (APA):
Barendrecht, J. M. (2005). Laten we het strafrecht aan de populisten? *Nederlands Juristenblad*, (7), 339.

General rights

Copyright and moral rights for the publications made accessible in the public portal are retained by the authors and/or other copyright owners and it is a condition of accessing publications that users recognise and abide by the legal requirements associated with these rights.

- Users may download and print one copy of any publication from the public portal for the purpose of private study or research.
- You may not further distribute the material or use it for any profit-making activity or commercial gain
- You may freely distribute the URL identifying the publication in the public portal

Take down policy

If you believe that this document breaches copyright please contact us providing details, and we will remove access to the work immediately and investigate your claim.

Laten we het strafrecht aan de populisten?

NJB 2005, nr. 7, p. 339

“Meer gevaarlijke mensen opsluiten, meer jaren gevangenisstraf en meer bevoegdheden”, roepen de populisten. “Fundamentele rechten”, sputteren nette mensen in de NRC of hier in het NJB. Angst voor medeburgers tegenover angst voor de overheid. In die tegenstelling blijft het debat vaak hangen. En dan is het weer “productie as usual” met alle incidenten en verontwaardiging over de strafrechtspleging, waar Justitie en OM zich dagelijks uit moeten praten. Het beleid slingert heen en weer tussen dezelfde polen: nota’s vol nieuwe flinkheid en dan weer de magistratelijke bezweringsformules van Donner en De Wijkerslooth.

Achter de schermen gebeurt natuurlijk van alles om het strafrecht beter te maken voor slachtoffer, dader en samenleving. Preventie door nieuwe vormen van toezicht; alternatieve straffen; betere opvang van slachtoffers; meer variatie in penitentiaire regimes en meer behandelingsvormen. Maar deze ontwikkelingen dringen nauwelijks door in het strafrechtssysteem zoals mensen dat waarnemen. Het basissysteem uit de wet en de dagelijkse praktijk blijft simpel en tamelijk ruw: Preventie door dreigen met een aantal jaren gevangenisstraf, opsporen en dan in de bak; met als tegenwicht een toetsing van de gevolgde procedure op de zitting. Misschien is het niet zo gek dat burgers steeds om hogere straffen roepen. Als dat de enige knop aan het systeem is die zij te zien krijgen, gaan ze daar natuurlijk aan draaien.

Zou een maatschappelijke dialoog mogelijk zijn over de werkelijke vragen waar het strafrechtssysteem mee worstelt om daarvoor beginselen te ontwikkelen? Hoe kunnen we bijvoorbeeld beginselvast met de terrorismedreiging omgaan? De werkelijke vraag lijkt hoe we mensen die een dreiging vormen voor anderen precies zo weinig in hun vrijheid kunnen beperken en kunnen controleren als nodig is om de risico’s tot aanvaardbare proporties terug te brengen. Als we bang zijn voor een Marokkaanse jongen die wild tekeer ging op internet hoeft hij toch niet meteen in de diepste kerker? Kan er niet iemand met die jongen praten, en hem duidelijk maken dat hij voorlopig gevaarlijk wordt gevonden en gecontroleerd zal worden, maar hem ook wat te winnen geven met een keuze voor een vrijer regime naar mate hij gewoner wil meedoen met de rest van de maatschappij? Maak de menselijke behoeften van 19-jarige ontspoorde jongens daarbij net zo concreet voor het publiek als de menselijke zorgen van de personen die zich daardoor bedreigd voelen. Laat de maatschappij maar nadenken over de mate van vertrouwen die zo iemand moet krijgen en welke risico’s aanvaardbaar zijn.

Wie het kiezers niet toevertrouwt om over dit soort afwegingen na te denken, moet wel bedenken dat hij populistisch vrij spel geeft. “Three strikes you are out” roept Wilders en dat is veel te bot. Maar er zit misschien ook een gedachte achter die gematigder mensen zouden kunnen uitwerken tot een beginsel van strafrechtspleging: dat mensen preciezer weten wat ze te wachten staat als ze kiezen voor een criminele leefwijze en dat de staat vastbesloten is het niet zover te laten komen. OM en Justitie zouden in samenspraak met het parlement helderder kunnen maken wat de aanpak is voor verschillende soorten “criminele carrières”. Geen straf per daad met simpele recidive-regels in staffels gevangenisstraf, maar een uitgekiend traject. Het gaat niet om een jaar meer of minder, maar om de verwachte impact die de dreigende vervolging en bestraffing

op iemands leven heeft: relaties, kunnen doen wat je prettig vindt, werk, reputatie, bewegingsvrijheid en kansen. Door daar goed naar te kijken, per categorie delicten en plegers daarvan, moet het toch mogelijk zijn om te dreigen met een aanpak die meer preventief effect heeft, en minder schadelijke neven-effecten? Deel van zo'n traject zou ook kunnen zijn dat de controle en daarmee de pakkans bij recidive geleidelijk wordt verhoogd. Technisch kan dat. Waarom niet een GPS ontvanger en een mobiele telefoontoepassing samengevoegd? Bouw die in een chip die in een band om een enkel kan. De drager is veel vrijer dan in de gevangenis. Maar als er ergens iets gebeurd is, kan de politie wel op een meter nauwkeurig kijken of hij daar in de buurt was. Pakkans verhoogd naar 90%. En vorm dan meteen beginselen voor toezicht op de politie, niet alleen door de rechter, maar ook op andere manieren. Belangrijk deel van zo'n aanpak zou moeten zijn dat mensen niet uitgestoten worden, maar steeds weer een reële keuze krijgen om mee te doen in de maatschappij. Het net sluit zich nauwer én het alternatief wordt aantrekkelijker. Het is al vaker gezegd: Sommige mensen hebben niets te verliezen, maar er zijn weinig mensen die niets te winnen hebben.

Waar ook nieuwe beginselen voor nodig lijken, is het onderzoek naar schokkende gebeurtenissen en de bijbehorende toerekening van verantwoordelijkheid. De lijst is lang: Eric O., de mevrouw die in een flits een tasje dief doodrijdt, de overreagerende AH medewerkers, tot en met artsen die betrokken zijn bij euthanasie en bouw-klokkenluider Bos. Waarom komen deze mensen in de verdachtenbank voor moord of andere zware delicten, om een jaar later heel technisch-juridisch te horen dat het toch niet zo erg was? Deze stigmatisering roept terecht veel weerstand op. "Het systeem ..." Neen, laten we zoeken naar een beter systeem waarin neutraal, feitelijk en zonder beschuldigingen wordt onderzocht wat er aan de hand was. Zoals dat na een ramp of een verkeersongeval ook gebeurt. Daarna kan over verantwoordelijkheid worden gepraat; rustig, afgewogen en met rechtsbescherming. Waarom in belangrijke zaken trouwens überhaupt geen fatsoenlijk onderzoeksverslag gepubliceerd, met feiten, hypothesen en onzekerheden? Dat zou wellicht ook onterechte veroordelingen kunnen voorkomen, een andere terugkerende bron van kritiek op het strafrecht.

Echte maatschappelijke dialoog over de echte afwegingen, en de gevonden beginselen in een verbeterd strafrechtssysteem verankeren. Geen defensief redeneren vanuit het bestaande systeem, maar publiek debat met veel oog voor de behoeften en zorgen van de mensen om wie het in het strafrecht gaat. Zouden we dat aandurven?